

ДЕРЖАВНА СЛУЖБА УКРАЇНИ З НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ
ЛЬВІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БЕЗПЕКИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ

СТЕЧАК ГАЛИНА МИХАЙЛІВНА

УДК 378:615.851.4(001)(043.3)

**ПЕДАГОГІЧНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ
СІМЕЙНИХ ЛІКАРІВ У МЕДИЧНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ**

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Львів – 2017

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у Львівському державному університеті безпеки життєдіяльності ДСНС України, м. Львів.

Науковий керівник – кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник **Вдович Світлана Михайлівна**, кафедра практичної психології та педагогіки Навчально-наукового інституту психології та соціального захисту Львівського державного університету безпеки життєдіяльності ДСНС України, доцент, м. Львів.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор **Акімова Ольга Вікторівна**, кафедра педагогіки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського МОН України, завідувач, м. Вінниця;

кандидат педагогічних наук, доцент **Лисенко Олександра Юріївна**, Інститут післядипломної освіти Національного медичного університету імені О. О. Богомольця МОЗ України, заступник директора, м. Київ.

Захист відбудеться «31» травня 2017 р. о 14⁰⁰ на засіданні спеціалізованої вченої ради К 35.874.03 у Львівському державному університеті безпеки життєдіяльності за адресою : 79007, м. Львів, МСП, вул. Клепарівська, 35.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Львівського державного університету безпеки життєдіяльності (79007, м. Львів, МСП, вул. Клепарівська, 35) і на сайті ЛДУБЖД <http://ldubgd.edu.ua/content/teoriya-i-metodika-profesiynoyi-osviti>.

Автореферат розісланий «28» квітня 2017 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Л. А. Руденко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Інтеграція України до світової спільноти супроводжується процесами міжнародної конвергенції зі збереженням національних особливостей і культурно-освітніх традицій. Особливо важливо це в галузі медичної освіти, яка є однією з найскладніших і найважливіших. В Україні нині відбувається реорганізація системи охорони здоров'я шляхом пріоритетного розвитку первинної медико-санітарної допомоги – сімейної медицини, покликаної забезпечити зміцнення здоров'я населення. Це передбачає підготовку сімейного лікаря (лікаря загальної практики), не лише компетентного у медицині та фізіології, а й обізнаного з ключових питань психології, педагогіки, соціології, антропології, права тощо.

Розвиток української медичної освіти спрямований на підвищення якості підготовки і рівня кваліфікації лікарів, що потребує нової методології організації освітнього процесу. Згідно з деклараціями Всесвітньої організації охорони здоров'я, завданням медичної справи є всебічна турбота про людей та їхнє соціальне середовище. Отже, сімейні лікарі мають розглядати своїх пацієнтів у широкому контексті, турбуватися не лише про лікування, а й про запобігання захворювань і травматизму, навчати родини методам догляду і самогляду, проводити роз'яснювальну роботу та виховувати в пацієнтів свідоме ставлення до збереження здоров'я. Тому професійна освіта сімейних лікарів має передбачати відповідну педагогічну підготовку.

Водночас наші спостереження й аналіз діяльності лікарів загальної практики й інтернів дають підстави констатувати *суперечності* між:

- об'єктивними вимогами суспільства до якості професійної підготовки лікарів, потребами медичної практики у фахівців, яка володіють педагогічною компетентністю, та низьким рівнем педагогічних знань, умінь і навичок сімейних лікарів, недостатньою підготовкою до взаємодії з пацієнтами;

- завданням розвитку педагогічних здібностей студентів відповідно до сучасних запитів охорони здоров'я і нової парадигми освіти та відсутністю методологічної основи педагогічної підготовки сімейних лікарів у медичних університетах;

- потребою формування у студентів умінь і навичок виконання педагогічних функцій, притаманних первинній медико-санітарній допомозі, та невизначеністю структури педагогічної компетентності сімейного лікаря;

- прагненням студентів досягти належного рівня педагогічної компетентності та недосконалим навчально-методичним забезпеченням педагогічної підготовки сімейних лікарів, низьким рівнем освітніх технологій у медичних університетах.

Питанням удосконалення підготовки медичних працівників приділяється постійна увага: досліджено та методологічно обґрунтовано специфіку професійної діяльності медиків; визначено кваліфікаційні вимоги до медичних працівників; розроблено структуру медичної освіти та напрями її здійснення. Проблема навчання медиків займалися І. Булах, С. Бухальська, А. Волосовець, Ю. Вороненко, В. Гирін, М. Гребняк, О. Гуменюк, Л. Дудікова, А. Дюкарева, Б. Зіменковський, В. Москаленко, М. Мруга, В. Ніколаєнко, Х. Мазепа, В. Мельник, В. Широбоков. Окремі аспекти медичної освіти розглянуто в роботах Л. Добровської, В. Дубрової, Н. Іванькової, Г. Кліщ, Л. Клос, Ю. Колісник-Гуменюк, І. Кузнецової, М. Лісового, А. Марлової, О. Неловкіної-Берналь, В. Подрушняк, І. Радзієвської, С. Тихолаз, О. Уваркіної, Я. Цехмістра, М. Шегедин, Н. Шигонської, Т. Шутько та ін.

Психолого-педагогічна проблематика розвитку особистості майбутнього медика досліджена в публікаціях І. Балякової, М. Муравйова, Л. Островської, Н. Пахомової, Е. Самборської. Деякі питання педагогічної підготовки медиків щодо навчання хворих розкрили І. Глінкіна, С. Двойніков, Д. Мачарадзе, В. Осипова, Т. Перцева, И. Тарасова. Досить детально вивчена підготовка лікаря-педагога (М. Камілова, Н. Кудрява, Л. Лонська, О. Лопанова, І. Новгородцева, С. Носкова).

Питання підготовки сімейних лікарів розглядали зарубіжні науковці А. Камільєрі, О. Кларк, Р. Модслі, І. Остергаард, М. Саммут, П. Чен та ін. Особливостям навчання сімейних лікарів присвячені окремі наукові праці українських дослідників: Я. Базилевич, Ю. Вороненко, А. Ємець, Г. Лисенко, Ю. Остраус, І. Паламаренко, Л. Сидорчук, М. Тимофієва, А. Царенко та ін. Проте проблемі їхньої педагогічної підготовки належна увага не приділяється, не розкриті зміст і структура педагогічної компетентності сімейного лікаря, не визначені умови, які сприяють формуванню педагогічної компетентності студентів-медиків, не розроблене навчально-методичне забезпечення педагогічної підготовки в медичних університетах.

Необхідність системного дослідження проблеми педагогічної підготовки сімейних лікарів зумовлена завданнями розвитку педагогічної теорії та практики медичної освіти, потребами обґрунтування теоретичних основ і концептуальних підходів до формування педагогічної компетентності сімейних лікарів за європейським зразком, відсутністю комплексного науково-методичного супроводу формування педагогічної компетентності у студентів. Це стало підставою для теми дослідження: *«Педагогічна підготовка майбутніх сімейних лікарів у медичному університеті»*.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано відповідно до плану НДР Львівського національного медичного університету ім. Данила Галицького з теми «Формування національно-свідомої особистості студента медичного ВНЗ як державотворця» (РК № 0116U004504) і плану НДР Львівського державного університету безпеки життєдіяльності з теми «Психолого-педагогічні технології підготовки фахівців до діяльності в особливих умовах та її психологічний супровід» (РК № 0116U005307).

Тема дисертації затверджена вченою радою Львівського науково-практичного центру професійно-технічної освіти НАПН України (протокол № 4 від 21.04.2010 р.) й узгоджена Міжвідомчою радою з координації наукових досліджень із педагогічних і психологічних наук в Україні (протокол № 6 від 28.09.2010 р.).

Мета дослідження полягає в науковому обґрунтуванні, розробленні й експериментальній перевірці педагогічних умов і методичних аспектів удосконалення педагогічної підготовки майбутніх сімейних лікарів у медичному університеті.

Об'єкт дослідження – професійна підготовка сімейних лікарів у вищих медичних навчальних закладах.

Предмет дослідження – особливості педагогічної підготовки майбутніх сімейних лікарів у медичному університеті.

Гіпотеза дослідження полягає в тому, що підвищення якості педагогічної підготовки й ефективне формування педагогічної компетентності майбутніх сімейних лікарів у медичному ВНЗ можна забезпечити за таких умов: формування мотиваційно-ціннісного ставлення студентів до педагогічної компетентності; узгодження педагогічної підготовки з фундаментальними і медичними дисциплінами; поетапне

формування та розвиток у студентів педагогічної компетентності; упровадження інноваційних технологій теоретичної та практичної підготовки.

Для досягнення поставленої мети ставилися такі основні **завдання**:

1. Проаналізувати проблему педагогічної підготовки майбутніх сімейних лікарів у педагогічній теорії та практиці медичної освіти.
2. Визначити структуру педагогічної компетентності сімейного лікаря, критерії, показники та рівні її сформованості.
3. Розробити й апробувати модель педагогічної підготовки майбутніх сімейних лікарів у медичному університеті.
4. Обґрунтувати й експериментально перевірити педагогічні умови ефективної педагогічної підготовки сімейних лікарів у медичному університеті.
5. Розробити й апробувати методичні рекомендації щодо вдосконалення педагогічної підготовки майбутніх сімейних лікарів у медичному університеті.

У дослідженні використано такі **методи дослідження**: *теоретичні* – аналіз сучасних психолого-педагогічних і методичних положень у філософській, медичній, психолого-педагогічній літературі, нормативних документах, що дало змогу систематизувати й уточнити теоретичні засади розв’язання проблеми педагогічної підготовки майбутніх сімейних лікарів; аналіз наукових джерел та емпіричного досвіду медичної освіти з метою визначення найпродуктивніших механізмів формування педагогічної компетентності студентів; проектування змісту, форм і методів педагогічної підготовки майбутніх сімейних лікарів у медичному ВНЗ; *емпіричні* – спостереження за освітнім процесом, діяльністю студентів, бесіди, анкетування, самооцінювання та взаємооцінювання для виявлення стану педагогічної підготовки студентів; тестування й експертне оцінювання з метою визначення рівня сформованості компонентів педагогічної компетентності у студентів; логіко-педагогічний аналіз змісту психологічних, педагогічних дисциплін і практики; педагогічне моделювання для виявлення закономірностей системи педагогічної підготовки, обґрунтування педагогічних умов і розроблення методичних рекомендацій щодо вдосконалення педагогічної підготовки в медичному університеті; констатувальний і формувальний експерименти з метою визначення ефективності педагогічних умов і розробленої методики відповідно до визначених критеріїв; математичні та графічні методи опрацювання й аналізу результатів, статистичні методи для перевірки їх достовірності.

Експериментальна база дослідження. Експериментальне дослідження проводилося на базі чотирьох медичних ВНЗ різних областей України. В експерименті взяли участь 592 студенти й інтерни і 27 викладачів медичних університетів.

Методологічну основу дослідження становлять положення наукової теорії пізнання, праксеології, феноменології, гуманістичної парадигми філософії освіти; методологічні підходи: системний, аксіологічний, гуманістичний, особистісно-діяльнісний, компетентнісний і контекстний підходи, спрямовані на підвищення педагогічної підготовленості студентів і виконання педагогічних функцій сімейних лікарів; психолого-педагогічні теорії розвитку та саморозвитку особистості; принципи системного аналізу та моделювання педагогічних явищ; сучасні дидактичні підходи до змісту, методів і технологій формування особистості медичного працівника, специфічні принципи лікарської діяльності, медичної етики та деонтології.

Нормативна база дослідження. Концептуальні положення щодо підготовки сімейних лікарів у ВНЗ викладені в Законах України «Про вищу освіту», «Про внесення змін до Основ законодавства України про охорону здоров'я щодо удосконалення надання медичної допомоги», Національній доктрині розвитку освіти, Національній стратегії розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки, Концепції розвитку охорони здоров'я населення України, Концепції реформування системи підготовки лікарів в Україні та приведення її у відповідність до вимог Болонської декларації, Концепції розвитку вищої медичної освіти в Україні, постанові Кабінету Міністрів України «Про комплексні заходи щодо впровадження сімейної медицини в систему охорони здоров'я», наказах МОЗ України «Про затвердження плану поетапного переходу до організації первинної медико-санітарної допомоги на засадах сімейної медицини» і «Про затвердження окремих документів з питань сімейної медицини».

Теоретична основа дослідження: положення та висновки наукових праць із філософії вищої освіти (В. Андрущенко, Г. Васянович, Б. Гершунський, І. Зязюн, В. Кремень, О. Новіков); наукові підходи до розгляду сутності та змісту професійної та педагогічної діяльності (О. Акімова, Ю. Бабанський, В. Загвязінський, М. Козяр, Ю. Кулюткін, Л. Лук'янова, Н. Ничкало, В. Сластьонін, С. Сисоєва та ін.); проблеми формування та розвитку компонентів педагогічної компетентності (В. Гінецинський, С. Гончаренко, І. Зимня, Е. Климов, Н. Кузьміна, І. Лернер, А. Маркова); питання вдосконалення навчального процесу (А. Вербицький, Р. Гуревич, Й. Гушулей, А. Литвин, П. Сікорський); психолого-педагогічні засади професійного розвитку особистості (Г. Балл, В. Моляко, В. Рибалка, С. Рубінштейн, Л. Руденко); проблеми змісту, методів, форм навчання та виховання майбутніх фахівців (Г. Дутка, М. Коваль, М. Ковтонюк, В. Третьюк, В. Шахов, Б. Шуневич); питання ефективного функціонування системи охорони здоров'я (В. Бехтерев, П. Каптерев, В. Кашенко, М. Пирогов), реформування системи надання первинної медико-санітарної допомоги (І. Вітенко, Л. Галієнко, Е. Гілл, Т. Грінхелг, А. Зіменковський, Є. Латишев, Г. Лисенко, Дж. Сауз-Пол, Б. Старфілд, Н. Хаджинова, М. Хобзей) і підготовки медиків (Я. Базилевич, Ю. Вороненко, А. Ємець, О. Лисенко, А. Камільєрі, І. Остергаард, Ю. Остраус, І. Паламаренко, М. Саммут, Л. Сидорчук, М. Тимофієва, Н. Хаджинова, Я. Цехмістр, П. Чен та ін.).

Наукова новизна і теоретичне значення одержаних результатів полягають у тому, що: *вперше розроблено* модель педагогічної підготовки майбутніх сімейних лікарів у медичному університеті, *визначено* специфічні принципи педагогічної підготовки сімейних лікарів у медичних університетах (гуманістичної спрямованості, емоційної активності, соціальної взаємодії, концептуальності, інтегративності, комплексності, поетапності, безперервності, технологічності, інноваційності); *обґрунтовано* педагогічні умови її реалізації (формування мотиваційно-ціннісного ставлення студентів до педагогічної компетентності; узгодження педагогічної підготовки з фундаментальними і медичними дисциплінами; поетапне формування та розвиток у студентів педагогічної компетентності; упровадження інноваційних технологій теоретичної та практичної підготовки), *розроблено* теоретичні засади методики вдосконалення педагогічної підготовки майбутніх сімейних лікарів у медичному університеті; *уточнено педагогічні функції діяльності сімейного лікаря* (когнітивно-діагностична, інформаційно-роз'яснювальна, консультативно-методична, коригува-

льно-контрольовальна), сутність, зміст і структуру педагогічної компетентності сімейного лікаря, *виділено* її основні структурні (професійно спрямована медико-педагогічна позиція; інформаційно-інструментальна здатність і готовність до освітньої діяльності; соціально та професійно значущі особистісні якості, розвинуті педагогічні здібності, педагогічна техніка та професійно-діяльнісна свідомість) і функціональні компоненти (мотиваційно-ціннісний, знаннєвий, професійно-комунікативний, організаційно-технологічний і рефлексивний), *визначено* критерії, показники і рівні сформованості педагогічної компетентності майбутніх сімейних лікарів; *узгалянено* зарубіжний і вітчизняний досвід педагогічної підготовки сімейних лікарів; *подальшого розвитку набули* концептуальні засади педагогічної підготовки і методика діагностики стану педагогічної підготовки студентів медичних ВНЗ.

Практичне значення одержаних результатів визначається тим, що висунуті теоретичні положення доведені до конкретної реалізації: обґрунтовано кваліфікаційні вимоги до педагогічної компетентності сімейних лікарів; розроблено й упроваджено у практику методичні рекомендації щодо змісту та методів поетапної педагогічної підготовки майбутніх сімейних лікарів у медичному університеті (опанування основ педагогіки за модернізованою навчальною програмою; налагодження та реалізація міждисциплінарних зв'язків педагогіки з іншими дисциплінами; цілеспрямоване формування компонентів педагогічної компетентності під час вивчення спецкурсу «Педагогічна діяльність лікаря загальної практики»; набуття практичного досвіду професійно-педагогічної діяльності сімейних лікарів під час інтернатури); апробовано модель і педагогічні умови ефективної педагогічної підготовки сімейних лікарів у медичному університеті; розроблено методику комплексного впровадження та реалізації інноваційних педагогічних технологій (інтерактивних, ігрових, проблемного та контекстного навчання, інформаційно-комунікаційних); доповнено зміст і розширено тематику курсу «Основи педагогіки», розроблено навчально-методичні посібники і програми спецкурсу для студентів «Педагогічна діяльність лікаря загальної практики» і спецкурсу для викладачів «Основи формування педагогічної компетентності майбутнього лікаря сімейної медицини»; систематизовано матеріали для контекстного навчання студентів; розроблено методику перевірки ефективності педагогічної підготовки студентів у медичних ВНЗ. Матеріали дослідження можуть бути використані в медичних університетах у теоретичному та практичному навчанні з педагогіки, елективних курсах педагогічної підготовки студентів, під час підвищення кваліфікації та післядипломної освіти науково-педагогічних працівників. Окремі положення можуть бути використані для розроблення навчально-методичних посібників, електронних освітніх ресурсів, інноваційних засобів навчання, педагогічних технологій, навчально-нормативної документації медичної освіти.

Упровадження результатів дослідження. Наукові положення, навчально-методичні матеріали впроваджено в навчальний процес Вінницького національного медичного університету імені М. І. Пирогова (акт впровадження від 19.10.2016 р.), Івано-Франківського національного медичного університету (довідка № 14.7390 від 01.11.2016 р.), Львівського медичного інституту (довідка № 108 від 19.10.2016 р.), Львівського національного медичного університету імені Данила Галицького (акт впровадження від 15.12.2016 р.), Тернопільського державного медичного університету імені І. Я. Горбачевського (довідка № 03/5377 від 24.10.2016 р.).

Апробація результатів дисертації здійснювалася на: *міжнародних* науково-практичних конференціях «Сучасні освітні технології у професійній підготовці майбутніх фахівців» (Львів, 2009), «Сучасна українська нація: мова, історія, культура» (Львів, 2016), «Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців : методологія, теорія, досвід, проблеми» (Вінниця, 2016), «Modern Peculiarities of the Identity Formation and Social Adaptation in Conditions of the Liberal Values Crisis» (Лондон, 2016); *всеукраїнських* науково-практичних конференціях «Дидактичні умови загальноосвітньої підготовки учнів професійно-технічних навчальних закладів» (Львів, 2010), «Сучасні технології навчання у професійній підготовці майбутніх фахівців» (Львів, 2013), «Педагогіка і психологія професійної освіти: науковий пошук, проблеми, перспективи» (Львів, 2013), III Всеукраїнському педагогічному конгресі (Львів, 2009); *регіональних* науково-практичних конференціях «Психологічна служба у професійно-технічних навчальних закладах: досвід, проблеми, перспективи» (Львів, 2010), «Підвищення якості професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників у професійно-технічних навчальних закладах» (Львів, 2015); *звітних* наукових конференціях Львівського НПЦ ПТО НАПН України (2009 – 2014); *семінарах*: «Формування професійних якостей майбутніх кваліфікованих фахівців сфери послуг» (Львів, 2014), «Актуальні проблеми викладання української (російської) мови іноземним студентам і аспірантам» (Івано-Франківськ, 2015), семінарах і засіданнях відділу гуманітарної освіти Львівського НПЦ ПТО НАПН України; засіданнях кафедри українознавства ЛНМУ ім. Данила Галицького.

Публікації. Основні положення та результати дослідження висвітлено в 16 одноосібних наукових і науково-методичних публікаціях, у тому числі: 2 навчально-методичних посібниках, 7 статтях (із них 5 – у вітчизняних наукових фахових виданнях, 1 – в іноземному періодичному виданні, 1 – в зарубіжній колективній монографії), 5 матеріалах конференцій, 1 методичних рекомендаціях.

Структура дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів, загальних висновків, списку використаних джерел (396 найменувань, із них 24 – іноземними мовами) і 11 додатків. Загальний обсяг дисертації – 282 сторінки. Основний текст викладено на 190 сторінках, із яких на 14,2 розміщено 18 таблиць і 16 рисунків.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **першому розділі** – «*Теоретико-методологічні засади педагогічної підготовки сімейних лікарів*» – обґрунтовано педагогічну підготовку майбутніх сімейних лікарів як актуальну проблему сучасної педагогічної науки та визначено методологічні підходи до її реалізації в медичних університетах; з'ясовано сутність педагогічної складової та педагогічні функції в діяльності сімейного лікаря; розкрито зміст поняття «педагогічна компетентність сімейного лікаря» та визначено її структуру.

Нагальна потреба впровадження у процес навчання майбутніх сімейних лікарів педагогічної підготовки зумовлена завданням зміни ставлення українського суспільства до свого здоров'я, що вимагає від медика психолого-педагогічних знань, а також володіння методами навчання населення з питань здоров'єзбереження. Сучасний підхід до професійної підготовки медичних працівників передбачає формування базової системи психолого-педагогічних і методичних знань, умінь і навичок, яка забезпечує оволодіння лікарем психолого-педагогічними закономірностями і сучас-

ним комплексом методів, засобів і форм навчання, що дає змогу кваліфіковано розв'язувати професійні проблеми та пов'язані з ними навчально-виховні завдання.

Від рівня педагогічної підготовки сімейних лікарів, сформованості знань про психологічні особливості пацієнтів різних вікових категорій, у тому числі навчання та виховання дітей і підлітків, залежить ефективність їхньої роботи. Крім того, сімейний лікар, якому доводиться працювати в напружених соціально-психологічних ситуаціях, повинен надавати широкий спектр послуг, багато з яких мають виражений навчально-виховний характер. Йому важливі навички налагодження контактів, взаємодії та співпраці з пацієнтами різного віку та колегами-медиками з метою визначення діагнозу й ефективного лікування хворих. Важливими складовими педагогічної підготовки сімейного лікаря є знання психологічних особливостей пацієнтів, а також досвід взаємодії з хворими та їхніми родичами, соціальною службою.

Психолого-педагогічні знання й уміння сприяють формуванню сучасного розуміння медичної діяльності в галузі охорони здоров'я, адекватних уявлень про методи і технології лікувально-профілактичної роботи з різними групами населення, способи та прийоми популяризації здорового способу життя тощо. Для ефективної реалізації педагогічних завдань майбутні лікарі сімейної медицини мають одержати під час навчання у ВНЗ відповідну теоретичну і практичну педагогічну підготовку, поглиблювати її в системі безперервної освіти, зокрема у процесі підвищення кваліфікації, вдосконалювати в подальшій професійній діяльності. Це забезпечить отримання ними професійно важливої інформації щодо профілактичної роботи, сприятиме логічності мислення, рефлексії професійних дій, розвитку творчого потенціалу медичного працівника, здатності до передбачення в галузі охорони здоров'я тощо.

На основі загальних функцій лікарської практики (діагностично-прогностичної, лікувальної, профілактичної, психолого-коригувальної, пропагандувально-просвітницької, аналітично-дослідницької, організаційно-операційної, оцінювально-рефлексивної) виокремлено *педагогічні функції діяльності сімейного лікаря*: когнітивно-діагностична – обстеження пацієнта, вивчення його режиму, поведінки, домашніх умов; інформаційно-роз'яснювальна – пояснення особливостей перебігу та лікування хвороби та її наслідків, доцільності та дієвості приписів, режиму вживання ліків тощо; консультативно-методична – навчання пацієнтів прийомів самодогляду, способів проведення процедур, консультації та вказівки щодо попередження шкідливих звичок, інструктування та демонстрації необхідних дій; коригувально-контролювальна – перевірка правильності виконання приписів і надання допоміжних інструкцій. Ми розглядаємо педагогічні функції роботи сімейних лікарів як ключові завдання, які визначають повноцінну реалізацію ними всіх аспектів педагогічної діяльності. Для ефективного виконання цих функцій у підготовці сімейних лікарів значна увага має приділятися формуванню їхньої педагогічної компетентності.

Педагогічна компетентність сімейного лікаря виявляється у: здатності навчати-ся самому, навчати і виховувати хворих і людей, які за ними доглядають, ефективно використовуючи весь обсяг медичних і психолого-педагогічних знань; готовності активно впливати на розвиток і саморозвиток соціально та професійно важливих якостей у себе та пацієнтів; володінні навичками виконання соціально-педагогічних і навчально-виховних функцій під час профілактичних, діагностично-лікувальних і реабілітаційних заходів (попередження та ліквідування негативних проявів поведін-

ки, надання консультативної допомоги, пропагування здорового способу життя, проведення різноманітних шкіл, лекторіїв тощо). Це дає можливість удосконалювати освітню діяльність у лікувально-профілактичному процесі, а також оптимально планувати і реалізовувати навчання хворих, спираючись на закономірності, принципи і тенденції функціонування та розвитку педагогічної системи.

Розглянувши основні елементи педагогічної діяльності медичного працівника, пропонуємо такі *структурні компоненти педагогічної компетентності сімейного лікаря*: професійно спрямована медико-педагогічна позиція, яка заснована на системі деонтологічних поглядів, загальній педагогічній культурі, морально-правовій відповідальності та виявляється в мотиваційному комплексі особистості, щоденній самовідданій професійній діяльності, конструктивній комунікативній взаємодії з колегами, пацієнтами, їхніми родичами, безперервному саморозвитку та самовдосконаленню особистості лікаря; інформаційно-інструментальна здатність і готовність до освітньої діяльності, що передбачає володіння й оперування професійно-медичними і психолого-педагогічними знаннями й уміннями, необхідними для якісного виконання лікувально-профілактичного процесу з урахуванням педагогічних аспектів і освітніх завдань; соціально та професійно значущі якості, розвинуті педагогічні здібності, педагогічна техніка та професійно-діяльнісна свідомість, що ґрунтується на системі педагогічних цінностей, зорієнтована на розвиток особистості та передбачає педагогічну рефлексію. *Функціональні компоненти педагогічної компетентності сімейного лікаря* – мотиваційно-ціннісний, знаннєвий, професійно-комунікативний, організаційно-технологічний і рефлексивний – є основою для комплексної реалізації його педагогічних функцій під час професійної діяльності. Формування кожного з компонентів педагогічної компетентності у майбутніх сімейних лікарів потребує заходів щодо вдосконалення їхньої підготовки в медичному університеті.

Методологічною основою педагогічної підготовки майбутніх сімейних лікарів визначено: системний підхід, який дозволяє цілісно розглядати процес професійної підготовки в медичному ВНЗ; аксіологічний підхід, що спонукає формувати педагогічні вартості з урахуванням ціннісних орієнтацій медичного працівника; гуманістичний підхід, який орієнтує всі компоненти навчання на людину як головну цінність; особистісно-діяльнісний, що визнає навчально-професійну діяльність лікаря умовою повноцінного розвитку та саморозвитку особистості; компетентнісний, який спрямовує освітній процес на вироблення здатності застосовувати отримані знання, вміння, досвід і способи поведінки в конкретній діяльності; контекстний, що сприяє впровадженню в підготовку лікаря практико орієнтованих компонентів навчання. Комплекс цих підходів спрямований на підвищення загального рівня підготовленості студентів і формування готовності до виконання педагогічних функцій.

У **другому розділі** – «*Удосконалення педагогічної підготовки майбутніх сімейних лікарів у медичному університеті*» викладено теоретичні засади формування педагогічної компетентності та модель педагогічної підготовки майбутніх сімейних лікарів у медичному університеті, обґрунтовано педагогічні умови їхньої ефективної педагогічної підготовки та розроблено методичні рекомендації щодо вдосконалення педагогічної підготовки майбутніх сімейних лікарів у медичному університеті.

З метою виявлення механізмів ефективного формування педагогічної компетентності з'ясована роль кожного її компонента в педагогічній діяльності сімейних лі-

карів. *Мотиваційно-ціннісний компонент* відображає сформованість в особистості педагогічних цінностей, розвиненість мотивації до вдосконалення професійно-педагогічних здібностей, виробленість стійкого прагнення до співпраці з пацієнтами та членами їхніх родин у поєднанні з бажанням зберегти їм здоров'я, спроможністю конструктивно налагоджувати психологічний контакт, довірчі стосунки на засадах толерантності та взаємоприйняття. *Знаннєвий компонент* пов'язаний із розвитком пізнавальних здібностей і потреб майбутніх лікарів у освіті та постійному самовдосконаленні, їхньої здатності до ефективного сприймання й осмислення професійно значущої інформації. *Професійно-комунікативний компонент* характеризує: зорієнтованість лікаря в різних комунікативних ситуаціях; здатність ефективно взаємодіяти з пацієнтами і членами їхніх родин завдяки розумінню їхніх психічних станів; усвідомлення змісту педагогічного спілкування, методів і прийомів впливу на пацієнтів. *Організаційно-технологічний компонент* виражає розвиток етико-деонтологічної культури лікарів та їхньої здатності організовувати навчання пацієнтів на гуманістичних засадах з урахуванням дидактичних принципів, застосовуючи оптимальні форми і методи для розв'язання освітніх завдань лікувально-профілактичного процесу. *Рефлексивний компонент* відображає ступінь усвідомлення сімейними лікарями себе суб'єктами професійно-педагогічної діяльності, розвитку їхньої самооцінки, відповідальності за результати своєї навчально-виховної роботи.

Ураховуючи зміст педагогічних завдань, структуру педагогічної компетентності та функцію кожного компонента в лікувально-профілактичній діяльності, побудовано компетентнісно зорієнтовану модель педагогічної підготовки майбутніх сімейних лікарів у медичному університеті (рис. 1), у структурі якої виокремлено взаємопов'язані блоки. *Цільовий блок* ґрунтується на соціальному замовленні суспільства щодо висококваліфікованих лікарів загальної практики, здатних приділяти належну увагу пацієнтам з урахуванням їхніх індивідуальних особливостей і стану здоров'я, забезпечити якісну безперервну медичну допомогу хворим, на належному рівні виконувати лікувально-профілактичну, психолого-просвітницьку та соціально-організаторську роботу. *Концептуальний блок* містить вихідні методологічні та психолого-педагогічні положення процесу формування педагогічної компетентності сімейних лікарів як інтегрованої характеристики особистості, яка відображає усвідомлене сприйняття освітньої складової професійної діяльності; комплекс сформованих психолого-педагогічних і медичних знань і вмінь; належний рівень опанування формами, методами і способами навчально-виховної роботи та педагогічної взаємодії з пацієнтами тощо.

Організаційно-проектувальний блок репрезентує структуру педагогічної компетентності сімейних лікарів, специфічні принципи та педагогічні умови їхньої ефективно педагогічної підготовки в медичному університеті. Методику вдосконалення підготовки майбутніх сімейних лікарів, спрямовану на розвиток їхньої загальної, професійної та педагогічної культури, здатності до педагогічного мислення, формування функціональної готовності, підвищення рівня професійної компетентності, відображає *технологічний блок* моделі. *Контрольно-оцінний блок* пов'язаний зі створенням діагностичного апарату, який дозволяє визначити рівень педагогічної компетентності випускників медичних ВНЗ.

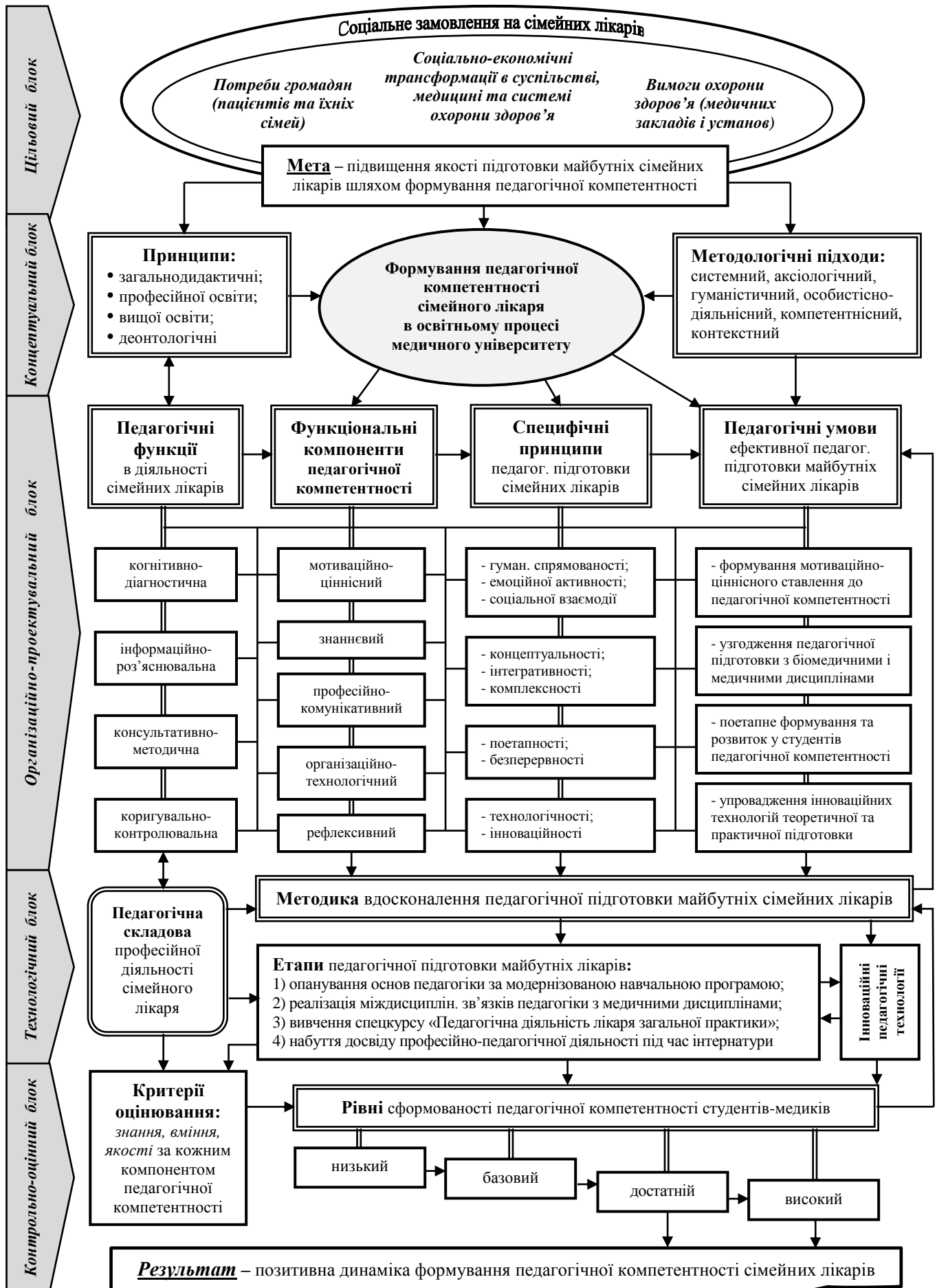

Рис. 1. Модель педагогічної підготовки майбутніх сімейних лікарів

Упровадження та реалізація моделі в медичних ВНЗ дає змогу виявити взаємозв'язки компонентів педагогічної підготовки майбутніх сімейних лікарів, забезпечити системність і послідовність освітнього процесу, спрогнозувати його результати.

Урахування вимог методологічних підходів, дидактичних і деонтологічних принципів, а також специфічних принципів педагогічної підготовки сімейних лікарів (гуманістичної спрямованості, емоційної активності, соціальної взаємодії, концептуальності, інтегративності, комплексності, поетапності, безперервності, технологічності та інноваційності) дозволило обґрунтувати *педагогічні умови ефективної педагогічної підготовки майбутніх сімейних лікарів у медичному університеті*: спрямованість навчання на формування мотиваційно-ціннісного ставлення студентів до педагогічної компетентності медика; узгодження педагогічної підготовки із загальнонауковими (фундаментальними біомедичними) і професійно орієнтованими (медичними) дисциплінами; поетапне формування та розвиток у студентів педагогічної компетентності; упровадження інноваційних технологій теоретичної та практичної підготовки, які відображають соціально-педагогічний контекст професійної діяльності. Вони спрямовані на формування в майбутніх лікарів педагогічної компетентності, ставлення до неї як до важливого чинника успішності лікувально-профілактичного процесу, усвідомлення необхідності професійно-педагогічного самовдосконалення, забезпечення готовності випускників медичних ВНЗ до професійної діяльності з урахуванням вимог суспільства до галузі охорони здоров'я.

В основу методики підготовки сімейних лікарів до педагогічної діяльності покладене положення про те, що професійна підготовка студентів має здійснюватися з урахуванням специфіки обраної професії та орієнтуватися на модель особистості майбутнього фахівця, в якій на прогностичній основі відображається структура подальшої діяльності. Методичні рекомендації щодо вдосконалення педагогічної підготовки майбутніх сімейних лікарів у медичному університеті передбачають декілька етапів, упродовж яких відбувається формування та розвиток педагогічної компетентності студентів: опанування основ педагогіки за модернізованою навчальною програмою; налагодження та реалізація міждисциплінарних зв'язків педагогіки із загальнонауковими і професійно орієнтованими дисциплінами; цілеспрямоване формування компонентів педагогічної компетентності під час вивчення розробленого нами спецкурсу «Педагогічна діяльність лікаря загальної практики»; набуття практичного досвіду професійно-педагогічної діяльності сімейних лікарів під час первинної професійної спеціалізації із застосуванням контекстного навчання.

Запропонована методика реалізує наступність і взаємозумовленість усіх компонентів педагогічної компетентності лікарів сімейної медицини, єдність професійно-медичного та психолого-педагогічного розвитку студентів шляхом комплексної реалізації інноваційних педагогічних технологій: інтерактивних, ігрових, проблемного та контекстного навчання, інформаційно-комунікаційних. Для викладачів медичних університетів розроблено та впроваджено спецкурс «Основи формування педагогічної компетентності майбутнього лікаря сімейної медицини».

У третьому розділі – «*Експериментальна робота з формування педагогічної компетентності майбутніх сімейних лікарів у медичному університеті*» – висвітлено організацію й етапи експерименту, діагностичний інструментарій оцінювання компонентів педагогічної компетентності майбутніх сімейних лікарів, викладено

методику експериментальної перевірки педагогічної підготовки студентів у медичних університетах, кількісні та якісні результати перевірки ефективності педагогічних умов і методичних рекомендацій, статистичний аналіз одержаних даних.

Експериментальна робота проводилась упродовж 2009–2016 рр. у чотирьох ВНЗ. У ній взяли участь 592 студенти й інтерни і 27 викладачів медичних університетів. Для діагностики компонентів педагогічної компетентності майбутніх сімейних лікарів було використано комплекс методик на основі суджень експертів, аналізу поточної успішності, письмових робіт студентів, тестових оцінок на контрольних зрізах, оцінок на заліку, результатів захисту практики, спостережень, бесід, самооцінювання та взаємооцінювання студентів. Оцінювання динаміки педагогічної компетентності виконано за низьким, базовим, достатнім і високим рівнями, які відображають системність і послідовність її сформованості у студентів, їхню поетапну актуалізацію щодо професійно-педагогічної діяльності.

За результатами констатувального етапу експерименту виявлено недоліки педагогічної підготовки в освітньому процесі медичних ВНЗ, недостатню усвідомленість значущості педагогічної компетентності в сімейних лікарів-практиків, незадовільну сформованість понять про сутність педагогічної підготовки, а також низький рівень компонентів педагогічної компетентності у студентів старших курсів. Понад 40 % обстежених сімейних лікарів і близько 35 % студентів не володіють педагогічною компетентністю, що призводить до зниження якості лікувально-профілактичної діяльності, ускладнює взаємодію медичних працівників між собою, з пацієнтами та їхніми родичами. За підсумками констатувального експерименту можемо визначити, що за традиційного навчання компоненти педагогічної компетентності у студентів медичних ВНЗ сформовані переважно на низькому та базовому рівнях (знаннєвий, організаційно-технологічний і рефлексивний компоненти). Загальна картина сформованості педагогічної компетентності в майбутніх сімейних лікарів показана на рис. 2.

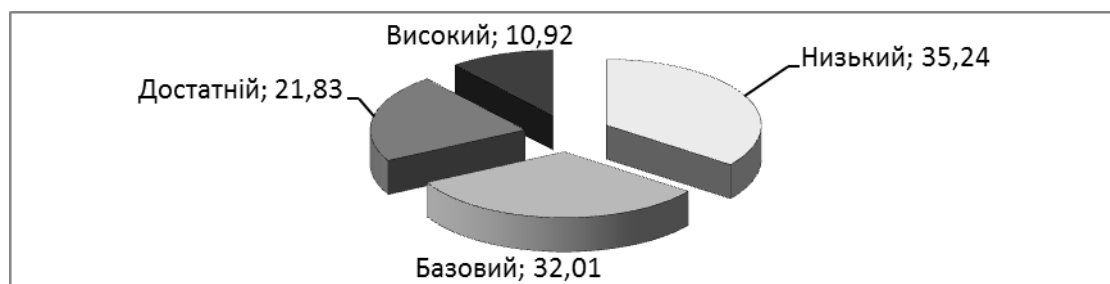

Рис. 2. Розподіл студентів медичних ВНЗ за рівнями сформованості педагогічної компетентності на констатувальному етапі

Одержані результати свідчать, що підготовка студентів до педагогічної діяльності є недостатньо ефективною, що потребує проектування додаткових заходів.

Під час формувального етапу педагогічного експерименту були поставлені та виконані завдання, пов'язані з апробацією створеної моделі педагогічної підготовки майбутніх сімейних лікарів, реалізацією й уточненням педагогічних умов, необхідних і достатніх для продуктивного формування педагогічної компетентності у студентів. В експериментальній групі було застосовано модернізовану навчальну програму з «Основ педагогіки», впроваджено авторський спецкурс «Педагогічна діяльність лікаря загальної практики», удосконалено методичні підходи і конкретизовано

освітні технології педагогічної підготовки майбутніх сімейних лікарів у медичному університеті. Виконання цих заходів стимулювало викладачів, а також сприяло підвищенню мотивації студентів до розвитку педагогічних здібностей.

Результати формувального експерименту підтвердили ефективність інновацій у педагогічній підготовці в медичних університетах, зокрема аналіз засвідчив значне переважання якісних і кількісних показників рівнів сформованості всіх компонентів (мотиваційно-ціннісного, знаннєвого, професійно-комунікативного, організаційно-технологічного та рефлексивного) педагогічної компетентності у студентів, які навчалися за нашою методикою (рис. 3).

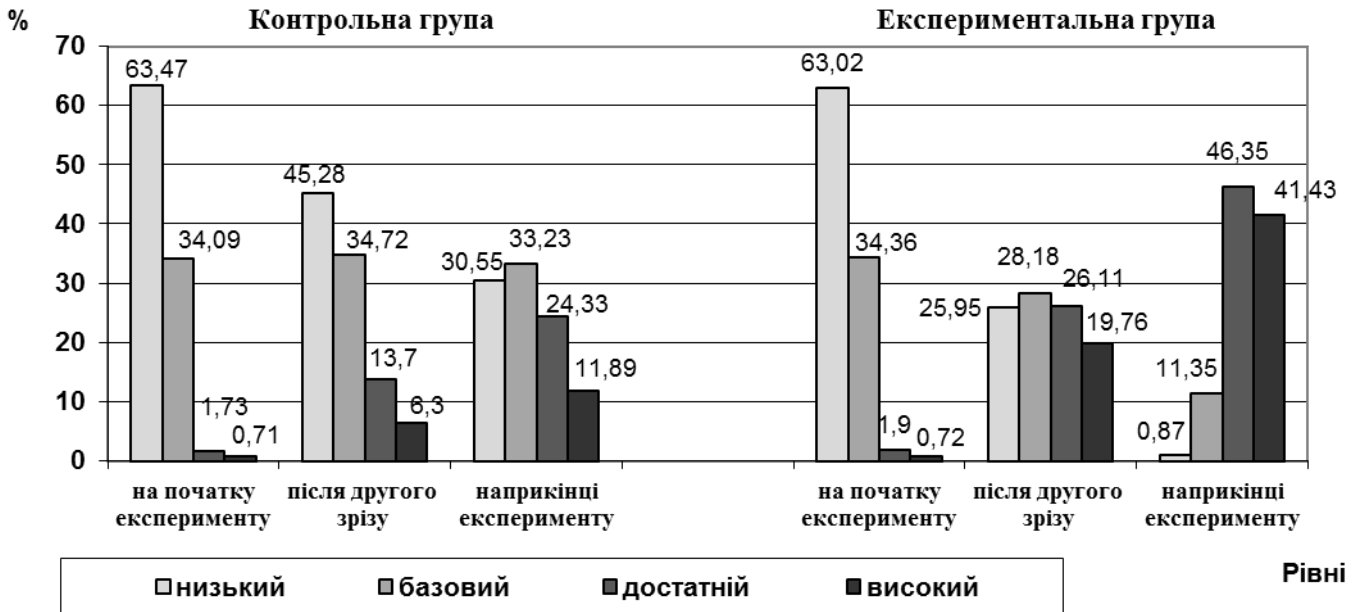

Рис. 3. Розподіл студентів контрольної та експериментальної груп за рівнем сформованості педагогічної компетентності

Як видно з рис. 3, наприкінці дослідження в експериментальній групі значно підвищилася кількість студентів із достатнім (46,35 %) і високим (41,43 %) рівнями педагогічної компетентності. Натомість у контрольній групі студентів із достатнім рівнем 24,33 %, а з високим – лише 11,89 %. При цьому на початку експерименту в рівнях досліджуваних компонентів у студентів обох груп статистично значущих відмінностей за критерієм χ^2 не виявлено, а наприкінці експерименту групи відрізняються за всіма компонентами з достатньою достовірністю (95 %).

Близько половини (48,41 %) майбутніх сімейних лікарів, які навчалися за нашою методикою педагогічної підготовки в медичному університеті, виробили під час навчання активно-позитивне ставлення до майбутньої педагогічної діяльності в лікувально-профілактичному процесі. Ще третині (28,57 %) притаманний пасивно-позитивний стиль і лише 2,39 % негативно ставляться до цієї складової роботи сімейного лікаря. Натомість у студентів контрольної групи переважає ситуативне ставлення (44,09 %) до педагогічного впливу на пацієнтів. Окрім цього, обізнаність інтернів експериментальної групи щодо основних напрямів їхньої подальшої педагогічної діяльності вдвічі переважає результати інтернів контрольної групи.

Отже, аналіз експериментальних даних підтвердив, що завдяки впровадженню розробленої моделі, обґрунтованих умов і методичних рекомендацій, спрямованих

на вдосконалення процесу педагогічної підготовки студентів медичних університетів, відбулося значне зростання рівнів сформованості компонентів педагогічної компетентності майбутніх сімейних лікарів. Це свідчить про перевагу запропонованих інновацій і підтверджує висунуту нами гіпотезу дослідження.

ВИСНОВКИ

1. Запровадження в Україні первинної ланки системи охорони здоров'я – сімейної медицини – загострює проблему якості медичних кадрів, а підготовка сімейних лікарів (лікарів загальної практики) потребує нового погляду на інтегрування традиційних і зумовлених прогностичними тенденціями компонентів медичної освіти. Педагогічні завдання сімейного лікаря детерміновані особливостями його професійної діяльності: психологічні та педагогічні знання, вміння, навички і педагогічні якості сприяють психологічному й терапевтичному впливу на пацієнтів; професійні функції передбачають проектування елементів навчання та виховання; психолого-педагогічний вплив на суб'єктів лікувально-профілактичного процесу потребує міжособистісної взаємодії тощо. Педагогічна підготовка сімейного лікаря спрямована на: терапевтичне навчання пацієнта та його родини з питань підтримки здоров'я, догляду та самогляду, уникнення ускладнень і травматизму; налагодження міжособистісної педагогічної взаємодії та довірливих відносин із пацієнтом і співпраці з ним і його родичами; профілактичну медико-роз'яснювальну роботу та виховання в пацієнтів усвідомленого ставлення до збереження здоров'я; проектування й управління освітньою діяльністю пацієнтів; розроблення та реалізацію освітніх програм; діагностику та контроль за навчанням і вихованням пацієнтів та їхніх сімей; педагогічну рефлексію та самонавчання лікаря.

Низьку підготовленість сімейних лікарів-практиків до різних аспектів педагогічної діяльності пояснюємо недостатнім обсягом часу на педагогічні дисципліни у навчальних планах ВНЗ, внаслідок чого студенти не одержують потрібних педагогічних знань і вмінь. Традиційні форми і методи навчання в медичному університеті мають переважно пасивний характер, використовують ілюстративно-пояснювальний метод і не відповідають завданням педагогічної підготовки, яка передбачає, передусім, суб'єкт-суб'єктну взаємодію. Підвищення якості підготовки сімейних лікарів потребує впровадження активних та інтерактивних методів навчання.

2. На основі аналізу структури та змісту професійно-педагогічних завдань педагогічну компетентність сімейного лікаря визначаємо як інтегровану характеристику особистості, яка охоплює комплекс актуалізованих психолого-педагогічних і дотичних спеціально-медичних знань, умінь і навичок, соціально та професійно важливі якості, спрямовані на системне сприйняття медичної діяльності та її освітніх завдань, усвідомлене опанування формами, методами і технологіями навчально-виховної роботи й організації педагогічної взаємодії з пацієнтами та їхнім оточенням, безперервний розвиток педагогічних здібностей і вдосконалення педагогічної техніки, здатність і готовність застосовувати їх для позитивного психологічного і терапевтичного впливу на пацієнтів.

Визначені такі структурні компоненти педагогічної компетентності сімейного лікаря: професійно спрямована медико-педагогічна позиція; інформаційно-інструментальна здатність і готовність до освітньої діяльності; соціально та профе-

сійно значущі особистісні якості, розвинуті педагогічні здібності, педагогічна техніка та професійно-діяльнісна свідомість. До функціональних компонентів педагогічної компетентності сімейного лікаря відносимо: мотиваційно-ціннісний, знаннєвий, професійно-комунікативний, організаційно-технологічний і рефлексивний. За кожним із цих компонентів розроблено критерії, якими слугують знання, вміння, якості, що передбачають відповідні показники і методи оцінювання. При цьому виокремлювався низький (початковий), базовий (опорний), достатній (функціональний) і високий (рівень готовності) рівні сформованості компонентів педагогічної компетентності майбутніх сімейних лікарів.

3. Теоретично обґрунтована та розроблена модель педагогічної підготовки майбутніх сімейних лікарів у медичному університеті поєднує педагогічні цілі, концептуальні засади, завдання, пріоритети й умови вдосконалення педагогічної підготовки студентів у процесі навчання і спрямована на формування в майбутніх лікарів сімейної медицини педагогічної компетентності як важливого чинника успішності лікувально-профілактичного процесу. Реалізація моделі передбачає використання ефективних форм, методів і засобів педагогічної підготовки, сучасних джерел інформації, інноваційних технологій, модернізацію навчально-методичного забезпечення, а також удосконалення управління навчально-виховним процесом із метою моніторингу сформованості компонентів педагогічної компетентності та коригування інновацій у підготовці сімейних лікарів.

Дослідження результатів апробації в медичних університетах свідчить, що організована за авторською моделлю педагогічна підготовка забезпечує мотивацію студентів до педагогічної складової професійної діяльності лікаря, інтеграцію педагогічних, психологічних, медичних знань, умінь і навичок, що відповідає логіці та потребам лікарської практики, а застосування контекстного навчання формує цілісне уявлення студентів про предметний і соціальний зміст подальшої професійно-педагогічної діяльності. Загалом це дає змогу реалізовувати випереджувальне навчання з урахуванням перспективних вимог галузі охорони здоров'я до лікарів загальної практики і підвищити якість їхньої професійної підготовки, а також конкурентоздатність на ринку медичних послуг.

4. На основі виокремлених у роботі специфічних принципів педагогічної підготовки сімейних лікарів у медичних університетах (гуманістичної спрямованості, емоційної активності, соціальної взаємодії, концептуальності, інтегративності, комплексності, поетапності, безперервності, технологічності, інноваційності) обґрунтовані педагогічні умови ефективної педагогічної підготовки майбутніх сімейних лікарів у медичному університеті – комплекс заходів, які забезпечують оновлення змісту навчання, застосування новітніх методик і технологій, цілеспрямоване формування у студентів компонентів педагогічної компетентності. Цими умовами є: спрямованість навчання на формування мотиваційно-ціннісного ставлення студентів до педагогічної компетентності медика; узгодження педагогічної підготовки із загальнонауковими (фундаментальними біомедичними) і професійно орієнтованими (медичними) дисциплінами; поетапне формування та розвиток у студентів педагогічної компетентності; упровадження інноваційних технологій теоретичної та практичної підготовки, що відображають соціально-педагогічний контекст професійної діяльності.

Експериментальна перевірка засвідчила, що за цих умов педагогічна підготовка майбутніх сімейних лікарів суттєво покращується, підвищується рівень якісних і кількісних показників успішності студентів. Це сприяє досягненню належного рівня медичної освіти, дає змогу випускникам швидко адаптуватися до професійної діяльності, бути готовими діяти у складних ситуаціях, пов'язаних з освітніми функціями, виявляти відповідальність і розвивати власну професійно-педагогічну позицію.

5. Розроблені й апробовані в медичних університетах методичні рекомендації щодо вдосконалення підготовки майбутніх сімейних лікарів передбачають поетапне формування та розвиток педагогічної компетентності студентів: опанування основ педагогіки за модернізованою навчальною програмою; налагодження та реалізацію міждисциплінарних зв'язків педагогіки із загальнонауковими і професійно орієнтованими (медичними) дисциплінами; цілеспрямоване формування педагогічної компетентності під час вивчення спецкурсу «Педагогічна діяльність лікаря загальної практики»; набуття практичного досвіду професійно-педагогічної діяльності сімейних лікарів під час первинної професійної спеціалізації.

Удосконалення педагогічної підготовки майбутніх сімейних лікарів у медичному університеті потребує постійної уваги, системного та неперервного впливу, спрямованого не лише на засвоєння педагогічних знань і вироблення відповідних умінь, а й на підвищення мотивації самовдосконалення у професійно-педагогічній діяльності та виховання професійно-педагогічних цінностей, розвиток особистісних якостей, необхідних для виконання освітньої діяльності. Для цього доцільним є комплексне впровадження та реалізація інноваційних педагогічних технологій (інтерактивних, ігрових, проблемного та контекстного навчання, інформаційно-комунікаційних). Запропоновані рекомендації реалізують наступність і взаємозумовленість розвитку всіх компонентів педагогічної компетентності, єдність професійно-медичного і психолого-педагогічного розвитку майбутніх сімейних лікарів.

До подальших напрямів наукового пошуку відносимо: підвищення педагогічної майстерності науково-педагогічних працівників медичних ВНЗ щодо реалізації вимог нової парадигми освіти і сучасних концептуальних підходів; створення та застосування електронних освітніх ресурсів у підготовці лікарів сімейної медицини; розроблення й удосконалення науково-методичного забезпечення підготовки сімейних лікарів. Корисним буде порівняльно-педагогічний аналіз досвіду педагогічної підготовки лікарів загальної практики в європейських країнах.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, що розкривають основний зміст дисертації

1. Стечак Г. М. Основи формування педагогічної компетентності майбутнього лікаря сімейної медицини : навч.-метод. посібник для виклад. медичних ВНЗ / Г. М. Стечак. — Львів : ЛНПЦ, 2016. — 62 с.
2. Стечак Г. М. Педагогічна діяльність лікаря загальної практики : навч.-метод. посібник / Г. М. Стечак. — Львів : ЛНПЦ, 2016. — 67 с.
3. Стечак Г. М. Психолого-педагогічна підготовка як важлива складова професійної освіти майбутніх сімейних лікарів / Галина Стечак // Педагогіка і психологія професійної освіти. — 2011. — № 1. — С. 109—116.

4. Стечак Г. М. Шляхи вдосконалення педагогічної підготовки майбутніх сімейних лікарів / Галина Стечак // Педагогіка і психологія професійної освіти. — 2014. — № 3. — С. 106—112.

5. Стечак Г. М. Зарубіжний досвід професійної підготовки майбутніх сімейних лікарів / Галина Стечак // Педагогіка і психологія професійної освіти. — 2014. — № 4. — С. 273—278.

6. Стечак Г. М. Модернізація педагогічної підготовки майбутніх сімейних лікарів / Г. М. Стечак // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців : методологія, теорія, досвід, проблеми : зб. наук. пр. — Вип. 44. — К. ; Вінниця : ТОВ фірма «Планер», 2016. — С. 376—379.

7. Стечак Г. М. Структура педагогічної компетентності сімейного лікаря / Стечак Галина Михайлівна // Професійна освіта : проблеми і перспективи / ІПТО НАПН України. — К. : ІПТО НАПН України, 2016. — Вип. 10. — С. 38—42.

8. Stechak H. Ethical and Pedagogical Aspects of Professional Culture of Future Health Professionals — Family Doctor / Halyna Stechak // Pedagogika katolicka : czasopismo katedry pedagogiki katolickiej Widziału Zamiejscowego Prawa i Nauk o społeczeństwie KUL w Stalowej Woli. — 2016. — Nr 18 (1). — S. 128—137.

9. Стечак Г. М. Педагогические условия совершенствования подготовки будущих семейных врачей к профессиональной деятельности / Стечак Г. М. // Modern Peculiarities of the Identity Formation and Social Adaptation in Conditions of The Liberal Values Crisis : Peer-reviewed materials digest (collective monograph) published following the results of the CXVII International Research and Practice Conference and I stage of the Championship in Psychology and Educational sciences. (London, February 9 — February 15, 2016.). — London : IASHE, 2016. — С. 40—42.

Наукові праці апробаційного характеру

10. Стечак Г. М. Підготовка майбутніх сімейних лікарів до виконання соціально-педагогічних функцій / Галина Стечак // Молодий вчений. — 2015. — № 9 (24). — Ч. 2. — С. 74—77.

11. Стечак Г. М. До проблеми психолого-педагогічної підготовки майбутніх сімейних лікарів / Галина Стечак // Дидактичні умови загальноосвітньої підготовки учнів професійно-технічних навчальних закладів : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., 28 квітня 2010 р., м. Львів. — Львів, 2010. — С. 20—21.

12. Стечак Г. М. Використання інформаційно-комунікаційних технологій у професійно-педагогічній підготовці медичних працівників / Галина Стечак // Сучасні технології навчання у професійній підготовці майбутніх фахівців : матер. всеукр. наук.-практ. конф. ; 9-10 жовтня 2013 р., м. Львів. — Львів : СПОЛОМ, 2013. — С. 225—226.

13. Стечак Г. М. Актуальні проблеми формування комунікативної компетенції студентів-іноземців / Галина Стечак // Актуальні проблеми викладання української (російської) мови іноземним студентам і аспірантам : матер. семінару-наради у ДВНЗ медичної і фармацев. освіти ; 26-27 травня 2015 р., м. Івано-Франківськ. — Івано-Франківськ : Вид-во ІФН, 2015. — С. 64—67.

14. Стечак Г. М. Соціально-культурний аспект викладання української мови для іноземних студентів / Стечак Галина // Сучасна українська нація : мова, історія, ку-

льтура : матеріали міжн. наук.-практ. конф. ; Львів, 16 березня 2016. — Львів, 2016. — С. 184—185.

15. Стечак Г. М. Теоретичні засади педагогічної підготовки сімейних лікарів Г. М. Стечак // Антропний принцип в контексті актуальних проблем філософії науки : зб. матер. Всеукр. наук.-практ. конф. ; Львів, 15-16 грудня 2016 р. — Львів, 2016. — С. 224—227.

16. Стечак Г. М. Удосконалення педагогічної підготовки майбутніх сімейних лікарів у медичному університеті : метод. рекомендації / Г. М. Стечак. — Львів : ЛНПЦ, 2016. — 43 с.

АНОТАЦІЇ

Стечак Г. М. Педагогічна підготовка майбутніх сімейних лікарів у медичному університеті. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. – Львівський державний університет безпеки життєдіяльності, ДСНС України, Львів, 2017.

Дисертаційна робота присвячена дослідженню проблем формування педагогічної компетентності майбутніх сімейних лікарів шляхом підвищення якості педагогічної підготовки в медичному ВНЗ. На основі аналізу методологічних і психолого-педагогічних аспектів професійної підготовки майбутніх медиків, вивчення педагогічних функцій у діяльності сімейного лікаря, а також дослідження концептуальних підходів до формування педагогічної компетентності особистості визначено сутність, зміст і структуру педагогічної складової компетентності сімейного лікаря, специфічні принципи педагогічної підготовки сімейних лікарів у медичних університетах, конкретизовано поняття «педагогічна компетентність сімейного лікаря», запропоновано концептуальні засади педагогічної підготовки медичних працівників, уточнено критерії, показники та рівні її сформованості.

З урахуванням загальних функцій лікарської практики у системі первинної медико-санітарної допомоги, особливостей і тенденцій медичної освіти побудовано модель педагогічної підготовки майбутніх сімейних лікарів у медичному університеті й обґрунтовано педагогічні умови її реалізації. Розроблені методичні рекомендації щодо змісту та методів поетапної педагогічної підготовки майбутніх сімейних лікарів у медичному університеті передбачають комплексне впровадження та реалізацію інноваційних педагогічних технологій і спрямовані на розвиток усіх компонентів педагогічної компетентності майбутніх лікарів. Доведено, що під впливом запропонованих інновацій значно підвищився рівень усіх компонентів педагогічної підготовки студентів та інтернів медичних університетів.

Ключові слова: педагогічна підготовка, сімейний лікар, медичний університет, педагогічні умови, педагогічна компетентність лікаря.

Стечак Г. М. Педагогическая подготовка будущих семейных врачей в медицинском университете. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.04 – теория и методика профессионального образования. –

Львовский государственный университет безопасности жизнедеятельности ГСЧС Украины, Львов, 2017.

Диссертация посвящена исследованию проблем формирования педагогической компетентности будущих семейных врачей путем повышения качества педагогической подготовки в медицинском вузе. На основании анализа методологических и психолого-педагогических аспектов профессиональной подготовки будущих медиков, изучения педагогических функций в деятельности семейного врача, а также исследования концептуальных подходов к формированию педагогической компетентности личности определена сущность, содержание и структура педагогической составляющей компетентности семейного врача, специфические принципы их педагогической подготовки в медицинских университетах, конкретизировано понятие «педагогическая компетентность семейного врача», предложены концептуальные основы педагогической подготовки медицинских работников, уточнены критерии, показатели и уровни ее сформированности.

С учетом общих функций врачебной практики в системе первичной медико-санитарной помощи, особенностей и тенденций медицинского образования построена модель педагогической подготовки будущих семейных врачей в медицинском университете и обоснованы педагогические условия ее реализации. Разработаны методические рекомендации, касающиеся содержания и методов поэтапной педагогической подготовки будущих семейных врачей в медицинском университете, которые предполагают комплексное внедрение и реализацию инновационных педагогических технологий и направлены на развитие всех компонентов педагогической компетентности будущих врачей. Доказано, что влияние предложенных инноваций привело к значительному повышению уровня всех компонентов педагогической подготовки студентов и интернов медицинских университетов.

Ключевые слова: педагогическая подготовка, семейный врач, медицинский университет, педагогические условия, педагогическая компетентность врача.

Stechak, H. M. Pedagogical Training of Future Family Doctors at Medical University. – Manuscript.

Thesis for Ph. D. in pedagogical sciences, specialty 13.00.04 – theory and methods of vocational education. – Lviv State University of Life Safety of the State Emergency Service of Ukraine, Lviv, 2017.

The thesis is devoted to the problems of the formation of future family doctors' pedagogical competence by improving the quality of pedagogical training at medical universities. Based on the analysis of methodological and psycho-pedagogical aspects of professional training of future physicians, the study of educational functions in family doctor's activities, as well as on the study of conceptual approaches to the formation of pedagogical competence of the individual the author defined structural and functional components of family doctor's pedagogical competence, specific principles of pedagogical training of family doctors at medical universities (humanistic orientation, emotional activity, social interaction, conceptuality, integration, complexity, gradual implementation, continuity, adaptability, innovation), proposed the conceptual basis of pedagogical training of medical staff, and specified criteria, indexes and levels of its formation. The clarification of re-

quirements for the quality of doctors' training allowed offering the method of diagnostics of the level of students' pedagogical training at medical universities.

It is concluded that family doctors' educational activity is an important component of health care process and must be considered in the context of their training. The structural components of family doctor's pedagogical competence are the following: professionally designed medical and pedagogical position; informational and instrumental ability and commitment to education; socially and professionally significant personal qualities; advanced pedagogical skills, teaching methods and professional and activity consciousness. The functional components of family doctor's pedagogical competence are motivational and value, knowledge, professional and communicative, methodological and technological, reflexive ones.

Considering the general functions of medical practice in the system of primary health care, characteristics and trends of medical education the author worked out the model of future family doctors' pedagogical training at medical universities and justified the pedagogical conditions for its implementation, namely: focus of training on the formation of students' motivational-value ratio to doctor's pedagogical competence, coordination of pedagogical training with general scientific and professionally oriented disciplines; phased formation and development of students' pedagogical competence, introduction of innovative technologies of theoretical and practical training that are socio-pedagogical context of professional activity). Theoretically proved model of future family doctors' pedagogical training at the medical university reflects pedagogical purposes, conceptual principles, objectives, priorities and conditions of the improvement of students' pedagogical training in the learning process and aims to achieve the main goal – to create a future family doctors' pedagogical competence, as an important factor in the success of health-care process, awareness of the need of professional and pedagogical self-improvement through its development, preparedness of the graduates of medical universities for future careers considering the requirements of the society to health care.

The guidelines for the content and methods of future family doctors' phased pedagogical training implemented into practice provide for the gradual formation and development of students' pedagogical competence: mastering the basics of pedagogy for a modernized curriculum; establishing and implementing interdisciplinary connections of pedagogy and general scientific and professionally oriented (medical) disciplines; purposeful formation of pedagogical competence components while studying the course «Teaching activities of general practitioner»; practical experience of professional and educational activities of family doctors in the primary professional specialization (internship). The proposed guidelines realizes the continuity and interdependence of all the components of pedagogical competence, the unity of professional and medical, psychological and educational development of future family doctors. For this purpose a comprehensive introduction and implementation of innovative educational technologies (interactive, gaming, problem and contextual learning, information and communication ones) are proposed. The experimental verification showed the significant improvement of students' and interns' pedagogical training at medical universities in all the components.

Keywords: pedagogical training, family doctor, medical university, pedagogical conditions, doctor's pedagogical competence.